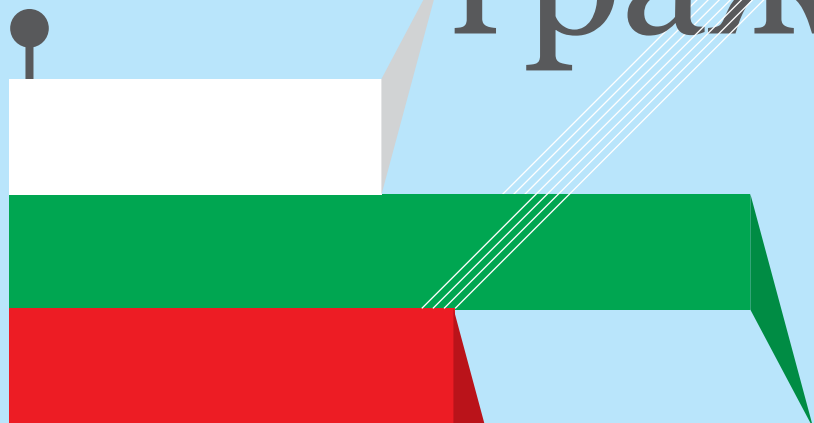

Вие сте европейски граждани.

Какви са
вашите
права?

Наръчник за всекидневна
и учебна употреба

Kingdom of the Netherlands

Този наръчник е част от проекта "На фокус: Основните права в ЕС", изпълняван от Дневник, в партньорство с Фондация "Български адвокати за правата на човека" и с финансовата подкрепа на Посолството на Кралство Нидерландия. Наръчникът включва основните права, онагледени с интересни казуси от практиката, събрани в рубрика "Права в ЕС" на <http://evropa.dnevnik.bg>.

Харта на основните права на европейския съюз

Хартата на основните права събира в един общ текст всички граждански, политически, икономически и социални права на европейските граждани, както и на всяко лице, пребиваващо на територията на Европейския съюз.

С включването на основните права в Лисабонския договор европейските институции и държавите членки правно се задължават да ги зачитат. Хартата може да защити основните права на всеки при действия на институциите на ЕС или от държавите членки при прилагане на договорите на Евросъюза. Гражданите на ЕС могат да я използват, за да оспорват пред Съда на Европейския съюз решения, взети от институции на ЕС и страни членки, когато прилагат законодателството на ЕС, ако смятат, че нарушават техните права. В някои случаи, ако не са доволни от решението на Съда на ЕС, те могат след това да отнесат въпроса и до Съда в Страсбург, който пък ще прецени дали има нарушение от гледна точка на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи.

Еврокомисията също може да използва хартата, когато смята, че някои държави членки нарушават човешки права.

Хартата групира всички права около няколко основни принципа, които са разделени в шест дяла – „Достойнство“, „Свобода“, „Солидарност“, „Равенство“, „Гражданство“, „Справедливост“.

Повече по темата в
статията „Харта,
конвенция, или има ли
конкуренция за защи-
тата на правата в
Европа“ на

[www.dnevnik.bg/evropa/
prava_v_es/](http://www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es/)

ДЯЛ I*

ДОСТОЙНСТВО

Дял I
ДОСТОЙНСТВО 5

Дял II
СВОБОДИ 6

Дял III
РАВЕНСТВО 8

Дял IV
СОЛИДАРНОСТ 9

Дял V
ГРАЖДАНСТВО 10

Дял VI
ПРАВОСЪДИЕ 12

ПАЗИТЕЛИТЕ
НА ОСНОВНИТЕ
ПРАВА В ЕС 13

Член 1 посочва, че човешкото достойнство е ненакърнимо и трябва да се зачита и защитава.

Член 2 гарантира правото на живот и защита от осъждане на смърт или екзекуция.

„Правото на живот на всеки се защитава от закона“, гласи и член 2 на Европейската конвенция за правата на човека. Европейският съд за правата на

Повече по темата в статията „Прокурор или престъпник – всеки има право на живот“ на www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es/

човека не взема решения по самите дела за умишлено убийство, а проверява до каква степен разследването от страна на държавата е бързо и ефективно, за да бъде открит и наказан извършителят. По отношение на правото на живот България е в челния списък с нарушения. Въпреки че броят на нарушенията на Русия

и Турция им дава значителна преднина, все пак България се подрежда на трето място по най-много отчетени нередности по член 2. Повечето нарушения, регистрирани в България, са свързани с неефективното разследване на случаите с насилствена смърт.

Член 3 гарантира правото на физическа и психическа неприкосновеност на личността. В областта на медицината и биологията той гарантира правото на свободно и информирано съгласие на човека, както и забраната на практики с цел селекция на хората, превръщането на човешкото тяло в източник на печалба и репродуктивното клониране на хора.

Член 4 забранява изтезанията, нечовешкото или унижителното отношение или наказание.

До днес Европейският съд по правата на човека в Страсбург е установил незначително нарушение на забраната

за изтезания, нечовешко и унижително отношение в сравнително висок брой дела срещу България – приблизително 40. Те са свързани най-вече с прекомерна употреба на сила или с малтретиране на задържаните от страна на полицията (някои случаи дори са приключили със смърт), както и с условията в местата за лишаване от свобода.

Провеждането на ефективно разследване, способно да открие и накаже отговорните, независимо дали са длъжностни или частни лица – е процедурният аспект на тази забрана. То е и едно от задълженията на властите за предприемане на действия – т.нар. позитивни задължения, които забраната включва наред с негативното им задължение да се въздържат от действия, представляващи изтезания, нечовешко и унижително отношение.

Член 5 забранява робството, принудителния труд и трафика на хора.

За разлика от забраната за принудителен труд и държане в робство, които са регламентирани още с Европейската конвенция за правата на човека, Хартата на основните права в ЕС забранява изрично и трафика на хора. С разширяването на съюза, както и с постоянното еволюиране на организираната престъпност, трафикът на хора с цел сексуална или друга експлоатация става все по-сериозен и често срещан проблем.

Повече по темата - в статията „Защита от изтезания - какво показва съдебната практика в ЕС“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es/

ДЯЛ II

СВОБОДИ

Член 6 гарантира правото на свобода и сигурност.

Това право е защитено и в чл. 5 от Европейската конвенция за правата на човека. То не е абсолютно, като в чл. 5, т. 1 от конвенцията изрично са изброени ситуацията, в които арестът или лишаването от свобода са допустими, а точки от 2 до 5 гарантират средствата за защита срещу произволно нарушаване на правото на свобода. Именно в този аспект на чл. 5 се крие правото на сигурност, което е неограничено и се изразява в забраната за полицейски и съдебен произвол независимо от обстоятелствата.

Повече по темата - в статията "Виновен до доказване на противното" на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 7 гарантира правото на зачитане на личен и семеен живот, жилището и тайната на съобщенията.

Поради огромния обществен интерес, който предизвикват публичните личности, се стига до нежелани от тях ограничения на неприкосновеността на личната им сфера. Все пак, както постановява Европейският съд по правата на човека в Страсбург, трябва да се прави разлика между информацията, която обслужва обществената дискусия, и такава, която представлява просто клюки и любопитство. Информацията от обществено значение са данни, които „се правят публично достояние в контекста на политическия и въобще обществения дебат“, докато просто любопитната информация са данни, „които не попадат в този контекст“ и които могат единствено да имат влияние върху авторитета и достойнството на личността.

Повече по темата - в статията „Правото да те оставят на мира“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 8 гарантира защитата на личните данни. Той постановява и че всеки има право на достъп до събраните данни, отнасящи се до него, както и правото да изиска поправянето им.

През ноември 2010 г. Съдът на Европейския съюз постанови, че публикуването на имена и данни на физически лица, получаващи земеделски субсидии, нарушава правото им на защита на личните данни. Съобщаването на данните на всички бенефициенти стана задължително през 2007 г. след активна кампания на групи, борещи се за прозрачност, и на журналисти. Тяхната цел беше да се разкрият големи компании, които са едни от най-активните получатели на еврофинансиране, за сметка на малки фермери.

Повече по темата - в статията „Съдът на ЕС: Данните на отделни фермери не трябва да се оповестяват“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 9 гарантира право на встъпване в брак и право на създаване на семейство в съответствие с националните закони, които уреждат упражняването на тези права. В Хартата на основните права не е разписано, че правото на встъпване в брак касае мъжете и жените, достигнали брачна възраст, което я отличава от ЕКПЧ.**Член 10** гарантира свободата на мисълта, съвестта и религията, както и правото на отказ от военна служба, когато се признава съгласно националните закони, които уреждат упражняването на това право.

Държавните италиански училища трябва да свалят разпятията от стените в класните стаи, тъй като те притесняват децата, които изповядват друга религия или са атеисти. Това решение беше взето от Европейския съд за правата на човека в Страсбург. Делото беше заведено от италианката от финландски произход Соиле Лауци, която се оплаква, че децата ѝ са били принудени да посещават училище в Падуа с разпятия във всяка стая, докато тя се надява те да получат светско образование. От съда посочиха, че присъствието на разпятие в класните стаи е притеснително най-вече за децата от религиозни малцинства.

Член 11 гарантира свободата на изразяване и отстояване на мнение и свободата на получаване и разпространяване на информация и идеи независимо от границите. Тук се включва и зачитане свободата на медиите.

Делото „Хендисайд“ от 1976 г. Ричард Хендисайд е британски издател, разпространил на пазара скандална книга за училищата, в която открито се говори за секс, алкохол и наркотици. Изданието бива изтезано от книжния пазар, а Хендисайд осъден по две обвинения за разпространение на нецензурна литература с цел печалба. Издателят завежда дело в Страсбург срещу Великобритания с твърдението, че са били нарушени правото му на свободно изразяване, както и това на неприкосновеност на личните му притежания, тъй като книгите са иззети от властите. Въпреки че съдът не намира жалбата за основателна, в решението си той изрично посочва, че правото на свобода на изразяване е приложимо „не само за идеи, които се възприемат благосклонно като безвредни или дори с безразличие, но и спрямо информация, идеи и мнения, които обиждат, шокират и смущават“.

Повече по темата - в статията „Непосилната лекота на свободното слово“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 12 гарантира свободата на събранията и сдруженията на всяко равнище, по-специално в областите на политическото, профсъюзното или гражданското сдружаване, включително правото на всеки да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.**Член 13** гарантира свободата на изкуствата и науките.**Член 14** гарантира правото на образование. Това право включва правото на достъп до професионално и продължаващо обучение, възможността да се получи безплатно задължително образование. Правото на родителите да осигуряват образованието и обучението на децата си в съответствие със своите религиозни, философски и педагогически убеждения, се зачита съгласно националните закони, които уреждат тяхното упражняване.

България е подлагана често на критики от страна на правозащитните организации, независимо, че до момента срещу страната няма заведени дела в Страсбург за дискриминация във връзка с правото на образование. През 2008 г. обаче Европейският комитет по социални права излезе с решение срещу България заради неосигуряване на образование на деца с умствени увреждания. През ноември 2009 г. и Комисията за защита от дискриминация постанови, че министерството на образованието упражнява дискриминация спрямо децата с увреждания, ограничавайки правото им на избор, що се отнася до образованието и изолирайки ги в специализирани институции. Данните потвърждават тези критики – според доклад на Българския хелзинкски комитет за 2009 г. само между 17 и 23% от децата от домове с умствени увреждания получават образование.

Член 15 гарантира свободата при избор на професия и право на труд, както и свободата на всеки гражданин на съюза да търси работа, да работи, да се установява или да предоставя услуги във всички държави-членки, а гражданите на трети страни, притежаващи разрешително за работа, имат същите права като гражданите на ЕС.

Доказателство за широкото и толерантно тълкуване на правото на свободно упражняване на професия на територията на ЕС е емблематичното решение на Съда на ЕС от 2001 г., когато той отсъжда в полза на група полски и чешки проститутки, давайки им правото да работят на улицата на

Повече по темата - в статията „Границите на свободата на образование“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Повече по темата - в статията „Да се трудим, да работим.“ свободно в ЕС на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

червените фенери в Амстердам. Жените се обръщат към съда, когато, въпреки че те вече са наели витрини с цел проституция и плащат съвестно гандъците от печалбата си в продължение на няколко години, холандската държава им отказва разрешението за работа.

Член 16 гарантира свободата на стопанска инициатива**Член 17** гарантира правото на собственост. Към този член спада и защитата на интелектуалната собственост.

И според Хартата на правата в ЕС, и според Конвенцията за правата на човека има случаи, в които е оправдано лишаването от собственост. Според хартата това може да се случи „в обществена полза, в предвидените със закон случаи и условия и срещу справедливо и съвремененно обезщетение за понесената загуба“. Не само държавите, но и Европейската комисия е в правото си в името на общия интерес да ограничи собствеността и икономическата печалба на отделни компании, какъвто е примерът с поставянето на таван на цените на мобилните услуги за операторите в страните от Европейския съюз.

Повече по темата - в статията „Обширното право на собственост“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 18 гарантира правото на убежище.

Правото на убежище се гарантира при спазване на правилата на Женевската конвенция от 28 юли 1951 г. и на Протокола от 31 януари 1967 г. за статута на бежанците и в съответствие с Договора за Европейския съюз и Договора за функционирането на Европейския съюз.

Член 19 гарантира защитата на гражданите в случай на принудително отвеждане, експулсиране и екстрадиране към държава, в която съществува сериозен риск за осъждане на смърт, подлагане на изтезание или на друго нечовешко или унижително отношение или наказание. Този член забранява и колективното експулсиране.

Забранява се на държавите членки да експулсират лице към държава, в която то може да бъде осъдено на смърт, да бъде подложено на изтезание или на нечовешко третиране. Режимът на експулсиране на чужденци, както и гаранциите за техните права на териториите на държавите членки на ЕС, е уреден допълнително в Директива 2008/115/ЕС от 16 декември 2008 г. относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите-членки, за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни. Тази директива беше транспонирана от България с измененията през 2009 г. на Закона за чужденците в Република България, с което бяха направени съществени позитивни промени.

Повече по темата - в анализа „Експулсирането на чужденци – правомощие с ограничения“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

ДЯЛ III

РАВЕНСТВО

Член 20 постановява, че всички хора са равни пред закона.

Член 21 гарантира правото на недискриминация. Забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация.

Активистът за правата на гейовете Николай Алексеев заведе дело пред Европейския съд за правата на човека, твърдейки, че със забраната на гей паради в Москва Русия е нарушила Европейската конвенция за правата на човека. През октомври 2010 г. съдът постанови, че Русия е нарушила правото на събиране и е упражнила дискриминация въз основа на сексуална ориентация. (Новина от „Ройтерс“)

Член 22 гарантира културното, религиозно и езиковото многообразие

Анализа „Европа между толерантността и забраната на религиозни символи“ може да намерите на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 23 гарантира равенството между жените и мъжете

Повече по темата - в статията „Той и тя – разрешената дискриминация“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Изправени пред многообразие от религии и техните символи, повечето държави избират да ги забранят. По този начин обаче те се озовават в задънена улица, твърди анализ на германския седмичник „Ди Цайт“.

Равенството между половете следва да се постига и чрез премахване на закони и практики, които затвърждават определени стереотипи за мястото на жените и мъжете в обществото. По скорошното дело Роса Álvarez Съдът на ЕС заключи, че правна уредба, съгласно

която наетите по трудово правоотношение бащи нямат право да ползват отпуск за кърмене (отпуск, който може да се предостави, дори ако детето е на изкуствено хранене) вместо майката, освен ако и тя не работи по трудово правоотношение, е необоснована дискриминация въз основа на пола.

Член 24 гарантира правата на детето. Тук се включва правото на закрила, на грижи, на свободно изразяване на мнение, както и правото на всяко дете да поддържа редовно лични отношения и преки контакти с двамата си родители, освен когато това е против неговия интерес. При всички действия, които се предприемат от публичните власти или частни институции по отношение на децата, висшият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение.

Член 25 гарантира правата на възрастните хора. Съюзът признава и защита правото на възрастните хора да водят достоен и независим живот и да участват в социалния и културния живот.

Член 26 насърчава автономността и интеграцията на хората с увреждания.

От 2011 г. всички европейци с увреждания, които са около 80 милиона, не трябва да преодоляват никакви бариери при преминаването на границите и пътуването в рамките на Европейския съюз (ЕС). Това се предвижда в новата стратегия на Европейската комисия „Европа без бариери“, чиято цел е да осигури по-добър достъп на хората с увреждания. В стратегията се предвижда взаимното признаване на националните удостоверения за увреждане и насърчаването на процеса на стандартизиране.

Повече по темата - в новината „ЕС ще събаря бариерите пред хората с увреждания“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

ДЯЛ IV

СОЛИДАРНОСТ

Член 27 гарантира правото на информиране и консултиране на работниците в предприятието. Това право включва своевременното информиране и консултиране относно случаите и условията, предвидени от правото на ЕС или от националните законодателства и практики.

Член 28 гарантира правото на колективни преговори и действия. В съответствие с правото на съюза и с националните законодателства и практики работниците и работодателите или съответните им организации имат право да преговарят и да сключват колективни договори на съответните равнища, както и да предприемат колективни действия за защита на техните интереси, включително стачка, в случай на конфликт на интереси.

Член 29 гарантира правото на достъп до услугите за намиране на работа
Член 30 гарантира защитата при неоснователно уволнение

Член 31 гарантира справедливи и равни условия на труд. Тук се включват правото на условия на труд, които опазват здравето, сигурността и достойнството на работниците, както и правото на ограничаване на максималната продължителност на труда, на периоди на дневна и седмична почивка, както и на платен годишен отпуск.

Член 32 забранява детския труд и защитава на работещите младежи. Минималната възраст за допускане до работа не може да бъде по-ниска от възрастта, на която завършва периодът на задължително образование. Приетите на работа младежи трябва да се ползват от пригодени за тяхната възраст условия на труд и да бъдат защитени срещу икономическа експлоатация или срещу всеки труд, който би могъл да навреди на тяхната сигурност, на тяхното здраве, на физическото, психическото, моралното или социалното им развитие или да възпрепятства образованието им.

Член 33 гарантира правото на семеен и професионален живот. В този член е включена и защитата срещу уволнение, което има за мотив майчинство, както и право на платен отпуск по майчинство и на родителски отпуск за раждане или осигуряване на дете.

Интересен е скорошният случай с уволнението на г-жа Дита Даноса, единствен член на съвета

на директорите на капиталовото дружество LKB, по време на бременността ѝ. От дружеството оправдават решението си с аргумента, че членовете на съвета на директорите на капиталово дружество не изпълняват задачи под ръководството на друго лице и следователно не могат да бъдат считани за работници по смисъла на правото на съюза. Според СЕС обаче, дори да се предположи, че засегнатият член на съвета на директорите няма това качество, това не променя факта, че жената е била отстранена заради бременността ѝ, което е груба дискриминация, основана на пола.

Член 34 гарантира социалната сигурност и социалната помощ. Тук се включва правото на различните видове обезщетения за социална сигурност, включително и тяхното получаване при свободното движение в рамките на ЕС.

Нова директива на Европейския съюз (ЕС) за самостоятелно заетите лица и помагащите съпрузи (Директива 2010/41/ЕС) увеличава правата за социална защита на тази група хора на пазара на труда и има за цел да стимулира женското предприемачество. Те ще получават обезщетение за майчинство и отпуск от най-малко 14 седмици, ако решат да го ползват. На ниво ЕС това е първият път, когато самонаетите лица получават обезщетение при майчинство, се посочва в съобщение на ЕК. Разпоредбата за социалната закрила за помагащите съпрузи и партньорите на семейни начала (признати като такива съгласно националното законодателство) също представлява значително подобрение в сравнение с досегашните правила в ЕС, датиращи от 1986 г. Те ще имат право на социално осигуряване, като например пенсия, на равни начала с лицата, които официално са регистрирани като самостоятелно заети, ако държавата членка предвижда такова осигуряване за самостоятелно заетите лица. Това ще допринесе за по-голяма социална сигурност и ще предотврати изпадането на жените в бедност.

Член 35 гарантира закрила на здравето, което включва правото на достъп до здравна профилактика и ползването на медицински грижи.

Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) трябва да плати лечението в чужбина на всеки българин, когато той не може да го получи у нас в

Повече по темата - в статията „Да се трудим, да работим... свободно в ЕС?“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Повече по темата - в статията „Предприемачите и техните партньори вече имат право на майчинство в ЕС“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

рамките на необходимото време предвид здравословно му състояние и вероятното развитие на болестта. Това постанови Съдът на Европейския съюз в Люксембург по преюдициално запитване на Георги Елчинов от Благоевград, който от 3 години се бори, за да му бъдат възстановени 25 хил. евро за операция в Германия. Съдът на ЕС е единствената институция, която може да тълкува регламентите на общността и решенията му са задължителни за всички ведомства за сходни казуси, а не само по този, с който е бил сезиран.

Повече по темата - в статията „Съдът на ЕС отмени практиката на НЗОК да не плаща лечение в чужбина“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 36 гарантира достъп до услугите от общ икономически интерес.

На европейско ниво, услугите, които до днес са били фокус на внимание, са комуналните и транспортните услуги, а именно транспорт, енергия (електричество и газ), водоснабдяване, телекомуникации и пощенски услуги. Дефиницията за услуги, които се счита, че са „общ икономически интерес“, е по същество оставена на държавите членки.

Повече по темата - в сайта на Долчета - проект за онлайн обучение на потребителите, който включва 27 държави членки на ЕС, и се финансира от Европейската комисия.

www.dolceta.eu/

Член 37 постановява, че опазването на околната среда ведно с подобряването на нейното качество трябва да бъдат включени в политиките на ЕС и гарантирани.

Член 38 гарантира защитата на потребителите.

Полезна информация за защита на потребителите в България се предоставя от Българска национална асоциация АКТИВНИ ПОТРЕБИТЕЛИ на

www.aktivnipotrebiteli.bg

В България потребителите с нарушени права, които не искат да се обръщат към съд, могат да се обръщат към Комисията за защита на потребителите. Съществува и Европейски потребителски център, чиято цел е да помогне на потребителите при проблеми с продукти, купени в друга държава на ЕС. Независими потребителски асоциации с опит и познания по потребителски проблеми също биха могли да помогнат със съвет в случай на злоупотреба.

служебните им задължения; както и задълженията на администрацията да мотивира решенията си. Всяко лице може да се обърне към институциите на Съюза на един от официалните езици на договорите и трябва да получи отговор на същия език.

Член 42 гарантира правото на достъп на физическите и юридическите лица до документите на институциите, органите, службите и агенциите на съюза независимо от вида на техния носител.

Член 43 регламентира правото на европейските граждани да се обръщат към европейския омбудсман.

Всеки гражданин на съюза, както и всяко физическо или юридическо лице, което пребивава или има седалище според устройствения му акт в държава членка, има право да сезира европейския омбудсман за случаи на лоша администрация в действията на институциите, органите, службите и агенциите на съюза с изключение на Съда на Европейския съюз при изпълнението на неговите съдебни функции. От 2003 г. омбудсман на ЕС е Никофорос Диамандурос. В последните години Диамандурос извършва

многобройни разследвания, свързани с дейността на Европейската служба за подбор на персонал (ЕПСО). Той стига до извода, че процедурите за подбор на персонал не отговарят на ангажиментите на ЕС за пълна прозрачност и добра администрация. Службата се съобразява с неговите препоръки и действително изчиства проблемите както при провеждане на интервюта и тестовете, така и при последващата оценка.

Разбира се, омбудсманът разглежда не само жалби, засягащи дейността на службата за подбор на персонал. Той може да разследва всички европейски институции при подозрения за лоша администрация, с изключение на съдебните инстанции, които са напълно независими.

Повече по темата на „Как да се оплачем на европарламента от държавата и ЕС“ на

www.dnevnik.bg/evropa/evropeiski_parlament

Член 44 гарантира правото на петиции на европейските граждани. Всеки гражданин на Съюза, както и всяко физическо или юридическо лице, което пребивава или има седалище според устройствения му акт в държава-членка, има право да отправя петиции до Европейския парламент.

В България най-голям брой от петициите са свързани с опазването на околната среда, а останалите засягат условията в домовете за деца, въпроси на църковната общност, трудовоправни отношения, пенсионно осигуряване.

През октомври 2008 г. България беше посетена от представители на Комисията по петициите на ЕП. Причината комисията да пристигне спешно в страната са многобройните жалби, подадени от български граждани и неправителствени организации във връзка с нарушаване на европейското законодателство. По време на мисията си в България евродепутатите разследваха гражданските петиции за Рила, „Натура 2000“, Иракли, Поибрене, Челопеч, Джерман, ТЕЦ „Марица - изток 2“ и автомагистрала Люлин. Ако Европейската

комисия сметне доклада на ЕП за основателен, тя може да предприеме действия за санкциониране на националните органи.

Член 45 гарантира свободното движение и пребиваване на територията на държавите-членки.

Забраната за напускане на страната, която се налага при неплатени дългове за над 5 хил. лв., противоречи на европейски директиви и на правото на свободно придвижване в ЕС.

Това е констатирано Върховният административен съд (ВАС) (2010 г.) по дело на гражданина Николай Паунов, на когото столичната полиция е забранила да пътува в чужбина по искане на частен съдебен изпълнител. На основание това решение на ВАС всеки гражданин може да иска наложената му такава ограничителна мярка да бъде отменена. Съдът мотивира решението си с Договора за създаване на Европейската общност, който гарантира правото на свободно движение на всички граждани на съюза. По време на делото МВР е поддържало пред Върховния съд, че не прилага директивата, тъй като тя не е въведена с български закон.

Магистратите обаче обясняват подробно в решението си, че всички европейски норми се прилагат директно у нас и гражданите имат право да им се позовават. От решението на съда става ясно, че магистратите считат за незаконно ограничението за пътуване в ЕС заради дълг, но не и налагането на забрана за напускане на границите на съюза.

Член 46 гарантира дипломатическата и консулската закрила.

Всеки гражданин на Съюза се ползва от закрилата на дипломатическите и консулските власти на всяка друга държава членка на територията на трети страни, в които държавата членка, чиито гражданин е, няма представителство, при същите условия, както гражданите на тази държава.

Повече по темата - в статията „Съдът обяви за незаконна забраната за пътуване в ЕС заради дълг“ на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

ДЯЛ V

ГРАЖДАНСТВО

Член 39 гарантира правото на гражданите да избират и да бъдат избирани в изборите за Европейския парламент.

Всеки гражданин на Съюза има право да избира и да бъде избран в изборите за Европейския парламент в държавата-членка, в която пребивава, при същите условия, както и гражданите на тази държава.

Член 40 гарантира правото на гражданите да избират и да бъдат избирани в общинските избори

Всеки гражданин на Съюза има право да избира и да бъде избран в общински избори в държавата-членка, в която пребивава, при същите условия, както и гражданите на тази държава.

Член 41 гарантира правото на добра администрация. Това е правото на гражданите засягащите ги въпроси да бъдат разглеждани от институциите на съюза безпристрастно, справедливо и в разумен срок, което включва правото за достъп до документите, които засягат лицето, правото на обезщетение за нанесени щети от институциите или техни служители при изпълнение на

ДЯЛ VI

ПРАВОСЪДИЕ

Член 47 гарантира правото на справедлив съдебен процес и ефективни правни средства.

Правото на справедлив и ефективен съдебен процес е подробно развито в практиката на съда в Страсбург, включително и по множество дела срещу България.

В областта на наказателното правосъдие през 2010 г. министрите на правосъдието от Европейския съюз (ЕС) приеха директивата за правото на устен и писмен превод в наказателното производство. Според приетата директива право на устен и писмен превод имат всички лица, заподозрени в извършване на престъпление, до произнасянето на окончателната присъда, като това право се отнася и за производството

по изпълнение на европейската заповед за арест. Заподозреният има право на писмен превод на основните документи, включващи заповедта за задържане, обвинителния акт, основните доказателства и съдебното решение.

Повече по темата - в статията "Обвиняемите в ЕС ще имат право на безплатен писмен и устен превод" на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es

Член 48 включва презумпцията за невиност и право на защита за обвиняемите.

Член 49 урежда принципите на законност и пропорционалност на престъплението и наказанието. Според него никой не може да бъде осъден за действие или бездействие, което в момента на извършването му не е представлявало престъпление съгласно националното или международното право. По същия начин, не може да бъде наложено по-тежко наказание от това, което е било приложимо към момента на извършване на престъплението. Ако в по-късен момент след престъплението законът предвижда по-леко наказание, трябва да се приложи това наказание. Тежестта на наказанието трябва да е съразмерна с извършеното престъпление.

Член 50 гарантира право на всеки да не бъде осъден или наказан два пъти за едно и също престъпление. Никой не може да бъде подложен на наказателно преследване или наказан за престъпление, за което вече е бил оправдан или осъден на територията на съюза с окончателно съдебно решение в съответствие със закона.

Пазителите на основните права в ЕС

Европейският съд по правата на човека в Страсбург

<http://www.echr.coe.int/echr/>

След ратифицирането на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи през 1992 г. българските граждани могат да искат и да получават защита от Европейския съд по правата на човека. Сферата на компетентност на този съд е сравнително ограничена. Той може да се произнася само относно нарушаване на правата, предвидени в конвенцията и допълнителните протоколи към нея, от страна на някоя от 47-те държави, включително България, които са страни по конвенцията. Жалба пред съда може да подаде както всяко физическо лице, така и група лица или неправителствена организация, които смятат, че е нарушено тяхно право по конвенцията. Дело може да се води и от държава по конвенцията срещу друга държава, ако тя смята, че втората нарушава конвенцията.

За да подаде жалба, дадено лице трябва да е под юрисдикцията на страна по Конвенцията, но няма нужда да е неин гражданин.

Съгласно чл. 46 от конвенцията договарящите държави са поели задължение да изпълняват под контрола на Комитета на министрите окончателните решения на съда в Страсбург по всяко дело, по което те са страна. Една от последиците от това е, че когато съдът установи нарушение, държавата има задължение не просто да плати на засегнатите лица присъдените като справедливо обезщетение по чл. 41 суми, но също и да избере под контрола на Комитета на министрите генералните и/или, ако е удачно, индивидуалните мерки, които да приеме в своя вътрешен правов ред, за да преустанови нарушението, установено от съда, и да поправи, доколкото е възможно, неговите последици. Ответната държава разполага със свобода на преценка да избере под контрола на Комитета на министрите средствата, чрез които ще изпълни своето правно задължение по чл. 46 от конвенцията, при условие че тези средства са съвместими със заключенията в решението на Съда.

Съдът на Европейския съюз в Люксембург

<http://curia.europa.eu/>

СЕС има доста по-различни правомощия. Всъщност институцията Съд на ЕС се състои от три отделни съдилища – съдът, общият съд и съдът на публичната служба. Тяхната обща функция е да осигуряват законността при прилагането и тълкуването на правото на ЕС.

Сферите на компетентност на съдилищата в Страсбург и Люксембург не съвпадат. Не е едно и също и правото, което те прилагат. В областта на защитата на основните права обаче и двете съдилища имат съответните правомощия. Европейският съд за правата на човека следи за спазването на конвенцията, а съдът на ЕС предоставя защита на основните права, когато те са нарушени в рамките на ЕС.

В досегашната си практика съдът на ЕС винаги се е позовавал на конвенцията и се е съобразявал с тълкувателната практика на Съда в Страсбург. Тази обвързаност продължава и след превръщането на Хартата на основните права в ЕС в задължителен документ.

Повече по темата - в анализа «А сега накъде - към Страсбург или Люксембург?» на

www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es/

Еврокомисарят по правосъдие, основни права и гражданство – пазителят на Хартата на основните права на ЕС

http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/reading/

Огромен процент от процедурите на ЕК срещу държави членки са започнали именно благодарение на индивидуален сигнал от страна на европейски граждани.

Решението да започне разследване срещу дадена държава членка или да сезира Съда на ЕС, е в ръцете единствено на комисията. Също така, гражданите, подали индивидуалния сигнал, не са страна в съдебния процес пред Съда и често дори не биват уведомявани за хода

на наказателната процедура. Все пак, ако се стигне до процес, което всъщност се случва много рядко, гражданите могат да се позоват на решението на Съда, което установява нарушение на правото на ЕС и да предявят иск за обезщетение за вреди срещу държавата нарушител. Такова дело се води пред националните съдилища.

Агенцията за основните права в ЕС

<http://www.fra.europa.eu/>

Агенцията за основните права в ЕС има чисто консултативен характер и до нея не могат да се изпращат индивидуални жалби и сигнали за нарушения, но въпреки това тя спомага съществено за защитата на основните права на европейските граждани. В тази си мисия тя изпълнява няколко основни задачи: предоставя официални становища във връзка със спазването на основните права в решението на съюза и неговите членки при прилагането на европейското законодателство; събира и анализира информация за състоянието и спазването на основните права в ЕС; издава годишен доклад за зачитането на основните права в ЕС; публикува и популяризира тематични доклади на теми, свързани с расизма и всякакви други

форми на дискриминация; и предприема мерки за повишаване чувствителността на обществото в областта на правата.

Безспорно най-голяма тежест от инициативите на агенцията има годишният доклад, посветен на зачитането на човешките права, който е и важен източник за информация на останалите институции в ЕС. В публикувания през 2010 г. последен доклад България е споменавана неведнъж като нарушител на основните права и поддръжник на лоши практики.

В рамките на мандата на настоящия еврокомисар по правосъдие Рединг влезе в действие и друг интересен проект на ЕК – порталът E-Justice, който ще помага на граждани, адвокати, предприемачи и съдии да си отговорят лесно и бързо на ключови правни въпроси. Интернет страницата значително улеснява гражданите, тъй като на нея е публикуван регистър на адвокатите в страните членки, информация за търговския и имотния регистър в страните членки, както и справочник за прилагането на европейското право в различните юрисдикции в ЕС.

Комисията по петициите на Европарламента

http://www.europarl.europa.eu/committees/peti_home_en.htm

Европейските граждани могат да подават петиции до Европарламента, които да изразяват индивидуално или колективно искане или жалба относно прилагането на правото на ЕС от страна на държава членка, местни власти или други институции. Тези оплаквания се разглеждат от Комисията по петициите на Европарламента, която съставя доклад за случая. На базата на този доклад Европейската

комисия може да предприеме действия за санкциониране на националните органи. Подобна ситуация се разигра и в България, след като по сигнал на български екоорганизации през 2008 г. Комисията по петициите посети страната и остана възмутена от случаите с Рила, „Натура 2000“, Иракли, Поибрене, Челопеч, Джерман, ТЕЦ „Марица - изток 2“ и автомагистрала „Люлин“, които са явен пример за нарушаване на европейското законодателство.

Европейския омбудсман

<http://www.ombudsman.europa.eu/>

Той има подобни на националните омбудсмани правомощия, като може да проверява всички европейски институции при подозрения за лоша администрация с изключение на съдебните институции на ЕС, които са напълно независими.

Ако установи нарушения от страна на институциите, омбудсманът има право единствено да състави проектопрепоръка, която няма задължителен характер. Въпреки това практиката показва, че той действително

може да повлияе за по-доброто функциониране на европейската администрация. След десетки разследвания на омбудсмана, свързани с дискриминация и липса на прозрачност при провеждането на изпити за чиновници в ЕС, Европейската служба за подбор на персонал (ЕПСО) подема инициатива за по-честно и прозрачно наемане на нови служители.

Повече по темата -
в статията
"Нов комисар, нова
агенция, нова Харта...
ще защитят ли те по-
добре правата ни?" на

[www.dnevnik.bg/temi/
na_fokus_osnovnite
prava_v_es/](http://www.dnevnik.bg/temi/na_fokus_osnovnite_prava_v_es/)

Принципът на държавна отговорност за вреди, причинени на гражданите заради нарушения на европейското законодателство

Той дава право на европейските граждани да съдят държавата си пред национален съд при няколко условия: трябва срокът за изпълнение на директивата да е изтекъл, условията по нея да са безусловни и достатъчно точни, както и да предоставят директни права на физическите и юридическите лица. Това означава например, че българските граждани, които живеят близо до сметища, за които не са изпълнени изискванията на ЕС за управлението на отпадъците, могат да завеждат дело за обезщетение и да поискат компенсация от българската държава за понесени вреди.

Предпоставки за повдигане на обвинение за причинени вреди при бездействие на държавата-членка:

1. Изтичане на срока за транспониране на европейската норма (най-често директива);
2. Условията по директивата да са безусловно ясни и точни;
3. Условията да предоставят права на гражданите.

Предпоставки за започване на дело срещу държава членка заради нарушение на европейска правна норма:

1. Нарушаване на норма, която предоставя права на гражданите
2. Достатъчно сериозно нарушение
3. Пряка причинно-следствена връзка между нарушение и вреда.

Повече по темата -
в статията
"Как от едно изгубено
дело спечелиха
европейските
граждани" на

[www.dnevnik.bg/evropa/
prava_v_es/](http://www.dnevnik.bg/evropa/prava_v_es/)

